

KÜLTÜREL SÜRERLİLİK VE KUT TAŞIYICILIĞI

*Kürşat ÖNCÜL**

ÖZET

Tanrısal özelliklere sahip kişiler, toplumun her alanında toplumun önderliğini üstlendiklerinden hem yaşamları süresince hem de ölümlerinin ardından bu görevlerini devam ettirirler. Onlara duyulan bu sevgi ve saygı bireylerin onlara karşı yakın olmaları isteğini canlı tutar. Reel ve metafizik yaşam alanlarında güvenli ve saygın bir ömür bir anlamda bu kişilere olan yakınlık oranında anlam kazanır. Bu algılama kutsalın maddi âlemdeki yansımaları olarak görülen bu kişilerin çevresinde çeşitli ritüellerin yaşanmasına olanak sağlar.

Anahtar Kelimeler: Kutsal, Kutsanma, Geleneksellik.

THE CONTINUOUS OF CULTURE AND OWNERSHIP OF THE SANCTITY

ABSTRACT

The divine features, people have assumed leadership in all areas of society during of life and after the death of this mission continue their sacred tasks. This sense of respect and love them, the individual requests that they live close to the amount provides their vitality. Secure and respected in the field of real life and the metaphysics of life in a sense that these people at a rate of close wins. This sense of the sacred is seen as reflected in the evanescent world around these people allow you to experience a variety of ritual.

* Yrd. Doç. Dr., Kafkas Üniversitesi, Türk Halk Edebiyatı Anabilim Dalı, onculkursat@yahoo.com.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

Key Words: Blessed - Blessed be - Traditional.

Bir arada yaşayan insanlar, zamanla birlikteliklerini belirli bir düzen ve sistem içinde yoğunlaşarak yaşama biçimleri geliştirmiş ve geliştirdikleri düzenin bozulmasını engellemek için çeşitli yasalar geliştirmişlerdir. Yasaların belirli kurallar dâhilinde işletilmesi sürecinde ortaya çıkan ve devlet adı verilen bu siyasal yapılanmanın sistemleşmesi, yönetim/yönetici sınıfın doğması günümüzden binlerce yıl öncesine aittir. Oldukça uzun bir zaman dilimini kapsayan bu süreç, ulusların uslarında silinmez izler bıraktığından modern topluma geldiğinde bu izler kendilerini devlet yapılanmalarında ya da değer yargılarında bir şekilde göstermiştir. İzler, bireyden millet anlayışına geçen sürede sürekli yeni formlar kazanmış her toplum, sosyal, siyasal ve coğrafi nedenlere dayandığı bir “geçim biçimi”, bu geçim biçimine bağlı olarak geliştirdiği kendine özgü bir “yaşam biçimi” ve bu yaşam biçimiyle uyumlu bir “düşünce biçimi” oluşturmuştur. Yaşamın sürekli dönüştürdüğü bu ruhsal ve bilimsel değişimi ilkel dönem, geçiş dönemi ve uygar dönem olmak üzere üç ana başlıkta incelemek genel kabul görmüştür.

İlkel topluluklar, kadın erkek işbölümü dışında tüm üyeleri aynı işi yapan, dolayısıyla toplumsal farklılaşmaya uğramamış, sınıflara bölünmemiş, bundan dolayı eşitlikçi bir toplumsal yapıya ve sihirsel düşünüş biçimine sahip birliklerdir (Şenel, 2004: 37). Bu topluluklar bütün sosyal kurumlarıyla iç içe bir özellik taşıdıklarından hem siyasi bir cemiyet hem bir aile hem de dini bir birliktelik içerisindedir. Kurulan birliktelik, idare edenlerle edilenleri birbirinden ayırmaması nedeniyle yöneten-yönetilen ilişkisi (Clastres, 1992: 105) dolayısıyla otoriter bir yapı taşımamıştır. İktidar sınıfının oluşmadığı bu sosyo-politik organizasyona bu nedenle bir devlet anlayışı içinde bakmak ve bu doğrultuda yorumda bulunmak mümkün değildir. İlerleyen dönemlerde farklı mesleklerde uzmanlaşma nedeniyle toplumsal farklılaşmaya uğramış, sınıflara bölünmüş, eşitsizlikçi bir toplumsal siyasal yapıya ve ilkin dinsel sonra bilimsel düşünüşe dayanan ideolojilere sahip insan birliktelikleri doğmuştur. Bu süreç, oldukça uzun bir tarihsel dönemi kapsayacak olan tarım dışı alanlarda uzmanlaşacak kimselerin beslenmesi için gerekli “toplumsal artı”nın üretilebilmesiyle gerçekleşecektir (Şenel, 2004: 37). Çoban toplumlarda artı değer ve buna bağlı bir yapılanma tarım toplumlarına göre daha farklı bir seyir izlemiştir. Hayvancılığa bağlı olarak ortaya çıkan ekonomik ve toplumsal yapılanma zamanla zengin kesimin yöneten, diğer kesimin ise yönetilen olmasına yol açınca bir devlette olması gereken en temel unsur, yöneten ve yönetilen kesim

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

oluşmuştur. Ortaya çıkan bu yapılanmada hayvanların bakımı büyük bir nüfusun birlikteliğini zorunlu kıldığından ve sosyal şartlar verilen emirlerin anında gerçekleştirilmesini gerektirdiğinden her boy düzenli ve güçlü bir askeri yapı niteliği taşımıştır. Bu askeri nitelik yaşamın her alanında kendini doğurup geliştirir. Özellikle göçlerde kendini gösteren çadırların diziliş biçimi, kampların kurulması ve bozulması, bunlar yapılırken uygulanan hız ve sistem sosyal yapıdaki uygulamaların bir devletin varlığındaki en temel özellik olan sistemin en belirgin yapı taşlarını oluşturur (Oppenheimer, 2005: 57). Sosyal ve siyasal yapılanmadaki bu durum kan bağıyla desteklenince yönetici kesime aşırı bir itaat doğmuş ve kutsallık verilmiştir.

Türk düşünce sisteminde hükümdarın yönetme hakkının Gök Tanrı tarafından verildiği kabul edilmiş bu yaklaşımla iktidarda bulunanların taşıdığı ya da taşıması gereken nitelikler “kut” olarak adlandırmıştır. Geçici, günlük ve mevsimlik bir nitelik gösteren kut üleşi ya da payı, (Ögel, 1982: 186) siyasal egemenlik kudreti, devlet idaresinin hak ve salahiyeti, hâkimiyet şevketi, (Arsal, 1947: 121) devlet ve Gök Tanrının yaşamdaki uzantısı (Roux; 1998: 32), saadet, değer, baht, uğur (Arat, 1987 : 493) şeklinde kabul edilmiştir. Kut anlayışı, Tanrının gökselliği nedeniyle göğün de kutsanmasına neden olmuş bu durum çeşitli ritüel ve inançların gelişimine olanak sağlamıştır. Gök Tanrı adı bu bağlamdan hareketle, Gök’e mensup ilahî Türk anlamında (Kafesoğlu, 1996:59) güç, kuvvet ve sonsuzluk ifadesi şeklinde kabul edilmiştir (Roux 1994:94). Bu düşünce prensibi Orhun yazıtlarında gök sözcüğünün Tanrı olarak kullanımına meydan vermiş, Gök Türk adı da bu anlamda göğün kutsallığının bir millete yansması şeklinde kabul edilmiştir (Divitçioğlu 1987: 57-59).

Yönetimin şekillenmesine ve belirlenmesinde etken olan kut anlayışı, hükümdarın ve yönetimde bulunanların halk içindeki kabulünde de etkin bir rol oynamıştır. Öyle ki yönetim erkini paylaşan beylerin, asil soylardan gelmesine karşın bunlar arasında da Tengri Kut uruguna hâkim sülale diğerlerinden daha yüksek bir mevkie sahip olmuştur (Arsal, 1947: 203). Bu anlayışla hükümdarlar kendilerini tüm bu görevlerin yerine getirilmesi ve tam bir adaletin uygulanmasında Tanrı tarafından görevlendirilmiş kişiler şeklinde kabul etmişlerdir (Koprman, 1981: 56). Yöneticinin yaptığı ve yapacağı işlerde başarılı olabilmesinin şartlarından biri olarak “Tanrı kut, yani devlet ve ikbal vermesi” gerektiği (Ögel, 1982: 56) ifade edilmiştir. Kut sahibi olan yöneticinin, yönetimi sırasında onun iradesinin dışında gelişen kuraklık, doğal afet, düşmanın yıkıcı eylemleri gibi farklı durumlar yaşanması ve bunların tekrarlanması halinde Gök-Tanrının hükümdardan yüz çevirdiği dolayısıyla hükümdarın kut’unu kaybettiği kabul edilmiştir. Bu algılamaya genel

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

kabul gördüğünde hükümdarın yönetiminde bulunan kişilerin de hükümdardan yüz çevirdiği ifade edilmiştir (Deer, 1954: 170).

Asya Hunlarında “Gök” sözcüğünün “Tanrı” anlamında da kullanılması araştırmacıları, kağanlara verilen “Tengri kutu” unvanının eski Türklerin yönetim anlayışlarında “gök”ün önemli bir fonksiyonu olduğu ve tek Tanrı inancına doğru götüren bir gelişmenin en önemli varlığı sonucuna götürmüştür. Bu kutsallıkla kanun yapma yetkisi ve hâkimiyet hakkı da aynı kişiye verilmiştir. “Gökte olmuş” ve “Gökte yaratılmış” olduğu söylemlerine karşın toplum algılamasında yöneticinin “kişioğlu” olduğu ve tam bir Tanrısal nitelik taşımadığı kesindir (Ögel, 1971: 61). Göktürk hükümdarı Şapolyo’nun Çin İmparatoru Kao-tsü’ye gönderdiği mektupta “Ben ki Göktürk devletinin gökte doğan egemen ve kutsal oğlu” ifadesi Göktürk hükümdarının, kendisini doğrudan doğruya Tanrı kabul eden Mısır Firavunu ile Tanrı’nın en büyük hükümdarı olan başrahip Sümer kralı arasında bir yerde durduğunu gösterir (Arslan, 1984: 98). Kut sahibi olan yöneticinin bu söylemlerinin ardında Gök Tanrı’nın desteğini taşıdığı inancı bulunmaktadır; ancak bu kutsallık hükümdarın kişiliği, iradesi ve davranışlarıyla bütünleşmeli yarlık (emir), ülüğ (talih) ve küc’ün (güç) birleşimini sağlamalıydı.

Yöneticinin taşıdığı bu kutsallık yalnızca onun şahsında değer kazanan bir yücelik olmayıp ata soyundan ailenin diğer bireylerinde de görülebilir. Nitekim Orhun yazıtlarında görülen “ondan sonra küçük kardeşleri kağan olmuşlar oğulları kağan olmuşlar küçük kardeş büyükleri gibi yaratılmamış imiş oğlu babası gibi yaratılmamış imiş” ifadeleri kutun bir miras şeklinde olmadığı babadan oğula geçmediğini gösterir. Sosyal yaşamın değişimi, koşulların farklılaşması ve değerlerin zamanla yeniden yapılanması neticesinde devlet başkanlarında var olduğuna inanılan kut inancının yapısında değişiklikler görülmeye başlanır. Siyasal yönetimde yaşanan bu değişimle birlikte kut ve kut’un getirdiği kutsallık atalar kültürüyle sentezlenerek farklı bir noktada kendine yaşama alanı bulur. Bu yeni alan kutsala ait işaretlerin bulunduğu her alanda bir şekilde kendine yer bulur.

Yeni bir dinin kabul edilmesiyle birlikte teoride ve pratikte bazı değişimler kaçınılmaz biçimde kendini hissettirmiştir. Buna karşın birey için bu yeni değerler dizgesi oldukça uzun bir süre, işlevsel bir değişimden ziyade pratik alanda kendini gösteren bir yapıdır. Birey bu dönemde yeni değerleri kendi değerleri içerisinde erittiği ölçüde geçmişi ve geçmişin getirdiği ritüelleri korumuştur. Özellikle İslamiyet’le eski Türk dininin kesiştiği noktada bir yanda belirli bir oranda şeri hukuk kurallarını merkez alarak gelişen bir

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

tasavvufi yapılanmada diğler yanda “heterodoks” olarak adlandırılan ve Sünni geleneğın katı kurallarına karşı eski Türk inanışlarının esnekliğini barındıran Alevi-Bektaşî gelenekte, kut ve buna bağı kutsalla bağılantı kurma anlayışı varlığını sürdürür.

Tasavvuf, şeyh mürit ilişkisi içerisinde şeyhin kutsallığına dayanan ve müritlerini temel kurallara bağı olarak şekillendiren bir çizgiyi benimser. Bu anlamda tarikat şeyhi, kuralları koyan, şekillendiren, uygulayan ve bu erki (kut'u) kendisinden sonra taşıyacağına inandığı kişiye teslim etme gücünü elinde bulunduran kişidir. Yüzlerce yıldır devam eden bu yapılanma Osmanlı İmparatorluğu sonrasında kaldırılan tekke ve zaviyelerle birlikte postnişin adayının belirlenmesi ve bir anlamda atanması sırasında yaşanan ritüellerin belirli oranda gizlenmesine, neden olmuşsa da günümüzde dahi bu anlamdaki yapılanmaların devamına bağı olarak postnişinin adayının belirlenmesine ya da bu yapılanmanın dışında bir literatürle kut taşıyıcısının belirlenmesine imkân vermektedir.

Alevi-Bektaşî gelenek ise ataerkil yapının ve atalar kültü anlayışının baskınlığını taşımakla birlikte bel oğlu ve yol oğlu anlayışlarını birlikte yaşatır. Ortaya çıkan bu ikili yapılanma Hacı Bektaş merkezinde geleneğı iki ayrı kola ayırır.

1. Hacı Bektaş-ı Veli'nin evli olduğunu kabul ederek O'nun soyundan geldiklerini savunan ve kendilerini Çelebiler olarak adlandıran kol.

2. Hacı Bektaş-ı Veli'nin bekâr olduğunu savunan bu nedenle de tarikat yoluyla Hacı Bektaş Veli'ye bağı olanlar. Bu kişiler, yol oğlu olarak adlandırılır ve mensuplarına Babagân kolu adı verilir. Kolun mensuplarına göre Hacı Bektaş-ı Veli hiç evlenmediğinden Kadıncık Ana'nın Hacı Bektaş-ı Veli'den hamile kalması söz konusu olamaz.

Hacı Bektaş-ı Veli'nin evlenmediğini savunanların anlatımında yer alan ve kut taşıyıcılığının bir anlamda en önemli göstergelerinden biri olan anlatıda Kadıncık Ana'nın Hacı Bektaş-ı Veli'nin burnundan akan kanı, “ziyan olmasın günah olur”, düşüncesiyle içtiğı ve bu yolla hamile kaldığı ifade edilir. Burada dikkate alınması gereken iki önemli nokta Kadıncık Ana'nın kanla hamile kalması ve akacak bu kan için “günah olur” düşüncesidir. Hacı Bektaş'a verilen kutsallık Türk kültüründe görülen yönetim erkinin kutsallığı ve dolayısıyla kanlarının akıtılmaması gerekliliğidir.¹ Hacı Bektaş'ın burun kanından hamile kalma anlayışı ise kanın dolayısıyla suyun yaşamın kaynağı kabulünden hareketle yorumlanabilir. Hacı Bektaş'a ait bu anlatıda görülen kanla, suyla hamile kalma anlayışı

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

eski Türk destanlarından Siyenpi destanının yapısıyla büyük oranda aynı karakterdedir. Bu destanda da Mo-lo-heu'nun eşi gökten düşen bir dolu tanesiyle hamile kalmıştır (Atsız, 1992: 69).

Aynı kutsallığı Anadolu coğrafyasının farklı noktalarında benzer formlarla görmek mümkündür. Türk kültürünün kutsal mekânları olarak kabul edilen ve genel olarak türbe ve yatır olarak adlandırılan yerlerde yapılan ritüeller bu durumun en canlı göstergelerindendir (Öncül, 2008 143). Özellikle türbe içinde bulunan topraktan bir parça yenmesiyle hamile kalınacağına ait inanç, kutsaldan bir parça taşıma anlayışından başka bir ritüel değildir. Bu anlayışı Amasya Merkez'e bağlı Uygur beldesindeki Cafer Dede Türbesi'nde görmek mümkündür. Hamile kalmak amacıyla adı geçen mekâna giden kadına yanındakiler türbe çevresinden herhangi bir şey verirler. Bu, bir yiyecek, meyve ya da böcek olabilir; bunu alan kadının her ne olursa olsun çiğnemenin yutması gerektiğine inanılır (kanalkultur.com)

Yazdamı köyünde de benzer bir uygulamayı görmek mümkündür. Köyün dağ kısmında "Damlacık in"inden damlayan suların abdest alıp namaz kılan kadınların çocuğunun olacağına ait anlayış kutsalla bağlantı kurma anlayışının bir devamıdır. (bozkır.net) Benzer uygulamaları hemen her ilde görmek mümkün olduğundan yalnızca çocuk sahibi olmak ve kısırlığı gidermek için Balıkesir ilinde bulunan kutsal mekânları vermek yeterli olacaktır. Karesi Dede / Balıkesir (Salman, 80; Niyazi-Kerim), Çırpılı Dede / Balıkesir (Niyazi-Kerim, Özer 1936, 6; Özer 1957, 73; Tanyu 1967, 174; Acıpayamlı, 20; Örnek 1979, 25), Bardakkıran Dede (Bayrı 1938; Bayrı 1939, 87; Acıpayamlı, 21), Dilek Tepesi / Erdek (Uysal; Tanyu 1987, 118-119), Şıpsıp Dede / Edremit (Balcıoğlu 138-139; Tanyu 1967, 179; Tanyu 1987, 119), Sarıkız Tepesi / Edremit (Salman, 35; Cömert), Hıdırlık Dede / Dursunbey (Tanyu 1987, 118-119), Tekke Dede / Kepsut (Yasa-Korkut; R. Kurt) (Duymaz, 1993). Belirtilen uygulamalarda bireyin kut'u bireyden alma anlayışından ziyade doğrudan kutsaldan alması söz konusudur.

Bir anlamda somutlaştırma ya da bilimsel bir veriye dayandırma çabası olarak görülebilecek olan su, kan, yiyecek maddesi, vb. unsurlar bireyin düşünce dünyasında doğabilecek soruları çözümlenmede yardımcı unsurlardır. Metafizik algılamaların yaşanan âlemde görünür kılınmasına bir anlamda cevap niteliği taşıyan bu unsurlardan suyun dünyanın kanın da bireyin fizyolojik dünyasının en temel gereksinimlerinden olması iki varlığı birbirine yaklaştırmadaki en temel özelliktir.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

Kut ve kutsalın nesilden nesile geçtiği önemli geleneksel yapılanmalardan biri de halk hekimliği ve bu noktada karşımıza çıkan “ocak” kavramıdır. Anadolu’da özellikle ataerkilliğe ve geleneksel değerlerin getirdiği sürece bağlı olarak kan esasına bağlı olan ocağın devamlılığı, çeşitli etkenlere bağlı olarak bu özelliğini belirli oranda kaybetmiştir. Özellikle kadın ve erkek arasına konan dini mesafe erkeğin ailesinden olmayan kadınlara yaklaşmasına onay vermediğinden gelenek erkek çocukların yanı sıra kız çocukların da ocak olmasındaki engelleri kaldırarak, yeni şartlar doğrultusunda dönüşmüştür. Dönüşüme karşın “el vermek” “el almak” yoluyla kendine ait temel değerleri koruyan gelenek, Kültürel ve dini bir formu sentezleyerek yapılanmasını sürdürmüştür. “Bu el benim elim değil Fatma anamızın elidir” şeklinde ifadesini bulan anlayış rüyasında Hz. Fatma’yı gören kişinin de O’ndan el aldığını kabul eder. Kutsalın verdiği gücün devamlılığı hem somut ritüeller yardımıyla hem de şaman geleneğinin devamı şeklinde kutsalla kurulan bağ yardımıyla devam etmiştir.

Toplumun sosyal yapısı içinde canlılığını koruyan bu kut taşıyıcılığı toplumun bir üst tabakalanması olarak değerlendirilebilecek olan siyasal yapılanmada da kendini göstermiştir. Köroğlu anlatmalarının Anadolu sahasında Köroğlu namıyla anılacak olan Ruşen’in anne ve babasına ait bilgilerin Türk dünyasındaki diğer anlatmalara oranla kaybolması bir anlamda yeni kahramanların şekillenmesinde kan aktarımının yerini “kut verilmesi” anlayışının almaya başladığının göstergesidir.

Kandaş yapılanmanın ve kut anlayışının özellikle Batı Türkleri için en önemli nişanesi olarak kabul edilebilecek olan Osmanlı İmparatorluğu’nun yıkılmasıyla birlikte kandaş yönetim anlayışının yerini seçilme esasına bağlı bir yönetim yapılanması almıştır. Buna karşın kolektif bilinçaltının izleri toplumsal bilinçaltında yaşamaya devam etmiştir. Yeni Cumhuriyet’in kurulmasının ardından siyasal yapılanmaların söylemlerinden ziyade siyasal temsil eden kişilerin savunulması toplumun söylem ve eylem merkezli olmaktan çok, kişi merkezli bir düşünce sistemi içerisinde olduğunun işaretidir. Bu nedenle de siyasal yapılanmalar bir anlamda kut anlayışının bir işareti şeklinde kabul edilmesi gereken lider merkezli yaklaşımın dışına çıkamamıştır. Toplumun yücelttiği, kutsadığı lider merkezli yapılanma kişi/lider merkezli bir siyasal söylem oluşmasına olanak sağlamıştır. Yönetici açısından, potansiyel bir taraftar grubunun varlığına imkan veren bu durum siyasal erke ulaşma noktasında bilinçli bir farkındalıkla sürdürülmüştür.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

Birey-kutsal ilişkisinde kutsalla olan mesafenin artmasına yol açan nüfusun artması, yönetimin toplumdan uzaklaşması gibi sosyal ve siyasal nedenler bir noktada kut sahibi farklı kimliklerin doğumuna yol açmıştır. Birey, özellikle ruhsal açıdan sürekli yakınında görmek istediği kutsalın, bu bağlamda kendinden uzaklaşmasına izin vermez ve bu duruma yol açacak nedenleri aşmak amacıyla çözümler üretir. Yukarıda ifadesini bulan farklı uygulamalarda görüldüğü üzere kutsallığı üzerinde bulunduran kişi, geleneğin ve geleneğe yön veren nedenler dolayısıyla bireylerin psikolojik baskısına uğrar. Her iki baskının etkisiyle ona anlam kazandıran kut'u bir sonraki nesle aktarma zorunluluğu duyar. Bu yapılanma içerisinde görülen halk hekimliği, Alevi Bektaşî gelenek, tasavvuf ve tarikat yapılarının tamamında aynı durum geçerlilik kazanır. Kutsallığı taşıyan kişi geleneği aktarmaktaki sosyo psikolojik baskıyla kut'u gelecek nesillere aktarır. Bu aktarımda geleneği sürdüren kişi, kut taşıyıcısını belirleme noktasında belirli oranda özgürlüğe sahiptir. Ancak bu özgürlük temelde ehil olanın kutsallığı sürdürmesi ve kutsalı taşıması esasına bağlıdır.

Zamanla birlikte bu anlayışın sosyal şartlara göre değiştiği, toplum bilincinden birey bilincine doğru ilerleyen yapıda geleneğin kendine yeni bir yön çizip yaşadığı görülmektedir. Ancak gözden uzak tutulması gereken önemli bir nokta dönün değerlerinin yeni bir sistemle karşılaştıklarında kendilerine uygun formlar içerisinde sürmelerine karşın bugün aynı durumun geçmişe oranla yaşanmadığıdır. Sosyal yapının değişimi ve geçmişin değerlerinin batıl olarak adlandırılması kültürel yapıların/değerlerin ölümüne yol açacağından bireyin ve bireyin yaşadığı toplumun kutsalını ve kut'unu yeni değerler formatı içerisinde şekillendirecek bu durum öz itibarıyla kendinden olmayan yeni kutsalların yaratılması sürecine olanak sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- ARAT, Reşit Rahmeti; **Kutadgu Bilig**., Ankara, T.T.K. Yayınları, 1998
- ARSAL, Sadri Maksudi; **Türk Tarihi ve Hukuk**, İsmail Akgün Mat,1947.
- ARSLAN, Mahmut; **Step İmparatorluklarında Sosyal Ve Siyasi Yapı**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1984.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

- ATSIZ, Nihal; **Türk Edebiyatı Tarihi**, Baysan Basım ve Yayın San. A.Ş., İstanbul, 1992
- CLASTRES, Pierre; **Vahşi Savaşçının Mutsuzluğu**, Siyasal Antropoloji Araştırmaları, çev. Alev Türker, Mehmet Sert, Ayrıntı Yay, 1992
- DEER, Jozsef; “İstep Kültürü”, çev. Şerif Baştav, **A.Ü.D.T.C.F. Dergisi** XII. C. I-II ayırbaşım. Mart-Haziran, Ank, T.T.K. Bas., 1954.
- DİVİTÇİOĞLU, Sencer; **Kök Türkler (Kut, Küç ve Ülüğ)**, İstanbul, Ada Yay., 1987
- DUYMAZ, Ali, Balıkesir ve Çevresindeki Yatırları Fonksiyonları Açısından Bir Değerlendirme, **6. Millî Türk Halk Edebiyatı ve Folkloru Kongresi** (Konya, Ekim 1993)
- HASSAN, Ümit; **Eski Türk Toplumunu Üzerine İncelemeler**, İstanbul, Alan Yayıncılık, 2000.
- KAFESOĞLU, İbrahim; **Türk Milli Kültürü**, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1996
- KOPRAMAN, Kazım Yaşar; **Türk Devletinin Tekamülü**, Ankara, K.B Yayınları, 1981
- OPPENHEIMER, Franz; **Devlet** çev. Alaeddin Şenel-Yavuz Sabuncu, 2005.
- ÖGEL, Bahaeddin; **Türk Kültürünün Gelişme Çağları II**, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1971
- ÖGEL, Bahaeddin; **Türklerde Devlet Anlayışı**, (13. Yüzyıl Sonlarına Kadar), Başbakanlık Basımevi, 1982.
- ÖNCÜL, Kürşat; Türk Kültüründe Mekânın Kutsallığı, Arayışlar insan Bilimleri Araştırmaları, Isparta, 2008, S.19, s.143–148
- ROUX, Jean Paul; **Türklerin ve Moğolların Eski Dini**, çev. Aykut Kazancıgil, İstanbul, İşaret Yayınları 1998.
- ŞENEL, Alaeddin; **Siyasal Düşünceler Tarihi**, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları, 2004.

<http://kanalkultur.com/de/content/view/412/44/>

www.bozkir.net/Content-pid-49.html

ⁱ Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz: (HASSAN, 2000)

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*